

Research Article

From Social Obligation to Individual Choice: How Individualism Shapes Kharazmi University Students' Attitudes toward Singlehood

Zeinab Kaveh Firouz^{1*}, Reza Safari Shali², Zahra Khadem Hosseini³

¹ Associate Professor of Demography, Department of Sociology, Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Tehran, Iran.

² Associate Professor of Sociology, Department of Sociology, Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Tehran, Iran.

³ Master's degree in Social Sciences Research, Department of Sociology, Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Received: 13 February 2026

Revised: 27 August 2026

Accepted: 27 August 2026

Published: 20 September 2026

Keywords:

Single life,
Individualism,
Marriage,
Students,
Kharazmi university.

ABSTRACT

This study aims to examine the relationship between individualism and students' attitudes toward single life. Data were collected through a survey method using a standardized questionnaire administered to a sample of 400 university students. The results of the correlation analysis indicate a positive and statistically significant relationship between individualism and attitudes toward single life, such that a stronger orientation toward individualistic values is associated with more favorable attitudes toward single life. The findings further show that individualism, with a standardized beta coefficient of 0.220, is the most important and strongest predictor of attitudes toward single life among the variables included in the model. These results suggest that students' attitudes toward single life are shaped less by structural, economic, or educational constraints and more by profound value changes, the strengthening of individual autonomy, and the process of individualization of lifestyle choices in contemporary Iranian society. Overall, the findings indicate that single life among students can be analyzed not merely as a transitional condition, but as a reflective and meaningful choice. Accordingly, policymaking in the fields of family and youth should move beyond coercive approaches and focus on enhancing students' capacities for informed decision-making regarding marriage, through the development of university-based educational and counseling programs and the design of flexible social supports that are not conditional on marital status.

Introduction

The institution of the family, as one of the most fundamental structures of cultural and social reproduction, has undergone extensive transformations in recent decades. In contemporary Iranian society, shifting marriage patterns and the increasing age of entry into shared life are no longer merely the product of structural constraints or economic pressures; rather, they reflect profound value and cultural shifts within the underlying layers of society. A pivotal element of these transformations is the proliferation of "Individualism"—an orientation that emphasizes personal independence, autonomy in decision-

making, and the prioritization of individual interests and goals over collective obligations and traditional norms. Within this context, single life has evolved from a transitional state or an involuntary consequence of missing marriage opportunities into a reflexive choice and a legitimate lifestyle for the realization of the independent self. The present study aims to analyze the role of individualism in shaping the attitudes of Kharazmi University students toward single life. Framed within the theories of late modernity—specifically Anthony Giddens' "Transformation of Intimacy," Ulrich Beck's "Individualization,"

*Corresponding author: Zeinab Kaveh Firouz. Associate Professor of Demography, Department of Sociology, Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Tehran, Iran.

E-mail address: zkaveh@khu.ac.ir

E-ISSN: 2717-3208 / © National Institute for Population Research, Iran. This is an open access article under the CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Cite this article:

Kaveh Firouz, Z., Safari Shali, R., Khadem Hosseini, Z. (2026). From social obligation to individual choice: how individualism shapes Kharazmi university students' attitudes toward singlehood. *Iranian Population Studies Journal*, 10(2): 139-154.

<https://doi.org/10.22034/jips.2026.575572.1336>

and Ronald Inglehart's "Value Change"—this study seeks to explain the hypothesis that the shift in the value system from collectivism toward individualism leads to an increasing acceptance of singlehood as a meaningful existential option. Essentially, this research analyzes how attitudes toward single life are formed through the interaction of three analytical levels: structural-economic, cultural-axiological, and individual agency.

Methodology and Data

This study was conducted within a positivist paradigm using a deductive strategy and a quantitative (survey) method. The data collection tool was a standardized questionnaire designed to measure the variables of "Individualism" (13 items), "Attitudes Toward Single Life" (22 items), and "Socio-Economic Status" (a composite index of 4 indicators, including parental education, father's occupation, and household income). The validity and reliability of the instrument were confirmed through face validity by experts and the calculation of Cronbach's alpha during the pilot phase. The statistical population consisted of all undergraduate, master's, and doctoral students at Kharazmi University. Using Cochran's formula, the sample size was determined to be 400 participants, selected through a multi-stage probability sampling method (stratified and random). The collected data were analyzed using SPSS version 27. To examine the relationships between variables, Pearson correlation, comparative tests, multiple linear regression, and Path Analysis were employed to accurately explain the direct and indirect effects of the predictor variables on the dependent variable (attitudes toward single life).

Findings

The statistical analysis revealed a positive and significant relationship between individualism and attitudes toward single life. In the regression analysis, the extracted model, with a coefficient of determination (0.327), indicated that approximately 33 percent of the variance in attitudes toward single life is explained by the included variables. Key findings demonstrate that individualism, with a standardized beta coefficient of 0.220, is the strongest and most important predictor in the model, exerting a direct and positive effect on attitudes toward single life. Conversely, socio-economic status had a direct, negative, and significant effect on attitudes toward single life ($\beta = -0.147$), suggesting that an increase in socio-economic standing is associated with a decrease in positive attitudes toward singlehood. Comparative analyses further indicated that men hold more positive attitudes toward single life than women, and a significant difference exists across

academic levels, although academic level did not have a significant direct effect in the regression model. Path analysis confirmed that the effect of academic level on attitudes toward single life is indirect and is mediated through the variable of individualism. Furthermore, the effect of socio-economic status on individualism was very weak ($\beta = -0.04$), indicating that the role of this variable in shaping attitudes toward single life is primarily direct, and the mediating role of individualism in this relationship is limited.

Discussion and Conclusion

The findings of the present study suggest that students' attitudes toward single life cannot be explained solely by structural or economic factors; instead, these attitudes are heavily influenced by "individualization" and value shifts. The predominance of individualism in explaining these attitudes indicates that, within the student community, marriage has shifted from an institutional and identity-based obligation to one "option" among many. These results align with Inglehart's theory of "Value Change," suggesting that as society moves toward post-materialist values, independence and self-actualization take precedence over traditional commitments. The lack of a significant relationship between age and attitudes toward single life further indicates a rupture from classical bio-age patterns. Ultimately, this research concludes that single life among students is not a forced condition or a failure, but rather a conscious and reflexive choice to manage life risks and achieve individual freedom. Accordingly, given the significance of the institution of family and marriage in Iranian society, it is suggested that supportive and cultural policies for youth shift away from coercive, mandate-driven approaches. Instead, they should focus on enhancing students' empowerment in informed decision-making and expanding social supports that are not conditional upon marital status.

مقاله پژوهشی

از الزام اجتماعی تا انتخاب فردی: نقش فردگرایی در شکل‌گیری نگرش دانشجویان دانشگاه خوارزمی نسبت به زندگی مجردی

زینب کاوه فیروز^{۱*}، رضا صفری شالی^۲، زهرا خادم حسینی^۳ ^۱ دانشیار جمعیت‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.^۲ دانشیار جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.^۳ کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

چکیده

اطلاعات مقاله

این پژوهش با هدف بررسی رابطه فردگرایی با نگرش دانشجویان به زندگی مجردی انجام شده است. داده‌ها از طریق روش پیمایش و با استفاده از پرسشنامه استاندارد از نمونه‌ای متشکل از ۴۰۰ نفر از دانشجویان گردآوری شد. نتایج آزمون همبستگی نشان داد که بین فردگرایی و نگرش به زندگی مجردی رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد، به گونه‌ای که افزایش گرایش به ارزش‌های فردگرایانه با نگرش مثبت‌تر به زندگی مجردی همراه است. یافته‌های تحقیق نشان داد فردگرایی با ضریب بتای استاندارد شده ۰/۲۲۰ مهم‌ترین و قوی‌ترین متغیر پیش‌بین نگرش به زندگی مجردی در میان متغیرهای وارد شده به مدل است. این نتایج بیانگر آن است که نگرش دانشجویان به زندگی مجردی بیش از آنکه صرفاً واکنشی به محدودیت‌های ساختاری، اقتصادی یا تحصیلی باشد، بازتابی از تغییرات عمیق ارزشی، تقویت خودمختاری فردی و فرایند فردی شدن انتخاب‌های سبک زندگی در جامعه معاصر ایران است. در مجموع، یافته‌ها نشان می‌دهد که زندگی مجردی در میان دانشجویان را می‌توان نه صرفاً به عنوان وضعیتی گذرا، بلکه به مثابه انتخابی بازاندیشانه و معنادار تحلیل کرد. براین اساس، سیاست‌گذاری در حوزه خانواده و جوانان باید به جای رویکردهای الزام‌محور، بر تقویت توانمندی دانشجویان در تصمیم‌گیری آگاهانه درباره ازدواج تمرکز کند. امری که از طریق توسعه برنامه‌های آموزشی و مشاوره‌ای دانشگاهی و طراحی حمایت‌های اجتماعی انعطاف‌پذیر و غیرمشمروط به وضعیت تأهل قابل تحقق است.

دریافت: ۱۴۰۴/۱۰/۲۴

اصلاح: ۱۴۰۵/۰۶/۰۵

پذیرش: ۱۴۰۵/۰۶/۰۵

انتشار: ۱۴۰۵/۰۶/۲۹

کلیدواژه‌ها:

زندگی مجردی،

فردگرایی،

ازدواج،

دانشجویان،

دانشگاه خوارزمی.

مقدمه

فناوری‌های ارتباطی، تحولات اقتصادی و فرهنگی و ظهور ارزش‌های مدرن، به‌ویژه فردگرایی، از جمله عواملی هستند که بازتعریف مفاهیمی چون ازدواج، خانواده و روابط انسانی را رقم زده‌اند (Inglehart & Welzel, 2005). فردگرایی که ریشه در فرهنگ‌های غربی دارد، در جوامع مدرن به ارزش غالب بدل شده است؛ پدیده‌ای که بر آزادی

نهاد خانواده، به عنوان یکی از بنیادی‌ترین نهادهای اجتماعی، در طول تاریخ بشر همواره نقشی محوری در بازتولید فرهنگی، تربیت نسل‌های آینده و ایجاد انسجام اجتماعی ایفا کرده است. با این حال، در دهه‌های اخیر، تحولات گسترده‌ای در ساختار، کارکرد و جایگاه این نهاد در جوامع مختلف رخ داده است. گسترش فرآیند جهانی شدن، رشد سریع

* نویسنده مسئول: زینب کاوه فیروز. دانشیار جمعیت‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

نشانی ایمیل: zkaveh@khu.ac.ir

استناد به این مقاله: کاوه فیروز، زینب؛ صفری شالی، رضا؛ خادم حسینی، زهرا (۱۴۰۵). از الزام اجتماعی تا انتخاب فردی: نقش فردگرایی در شکل‌گیری نگرش دانشجویان دانشگاه خوارزمی نسبت به زندگی مجردی. دوفصلنامه مطالعات جمعیتی، ۱۰(۲): ۱۳۹-۱۵۴.

معنا می‌یابد.

بنابراین، درحالی‌که ازدواج در جامعه ایران همچنان از جایگاه ارزشی بالایی برخوردار است، اما شواهد نشان می‌دهد که نگرش جوانان، به‌ویژه دانشجویان، درحال‌گذار از الگوهای سنتی به سوی پذیرش مجرد به‌عنوان یک گزینه زیستی معنادار است. با توجه به رشد سریع فردگرایی در ایران و تأثیر آن بر نهاد خانواده، مطالعه رابطه بین این پدیده و نگرش به زندگی مجردی در میان جوانان، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر دارد. چنین پژوهشی می‌تواند هم به شناخت تحولات فرهنگی نسل جدید کمک کند و هم در طراحی سیاست‌های اجتماعی و فرهنگی متناسب با واقعیت‌های جامعه مؤثر باشد. از این‌رو هدف مقاله حاضر آن است که با تمرکز بر مفهوم فردگرایی، به تحلیل نقش آن در شکل‌گیری نگرش دانشجویان نسبت به زندگی مجردی بپردازد.

مبانی نظری

تغییر در الگوهای تشکیل خانواده و بازنگری در مفاهیم مربوط به ازدواج و مجرد، یکی از برجسته‌ترین پدیده‌های اجتماعی در جوامع معاصر است. برای درک ریشه‌های این تحولات، ضروری است که ابتدا چارچوب‌های نظری حاکم بر مفاهیم فردیت و انتخاب در دنیای مدرن بررسی شوند و سپس، این مبانی با یافته‌های تجربی در بستر جامعه ایران تطبیق داده شوند. در واقع، تحلیل نگرش نسل جدید به زندگی مجردی، نیازمند گذار از نگاه‌های ساده‌انگارانه به سوی رویکردی است که میان ساختارهای کلان و ارزش‌های خرد پیوندی برقرار سازد.

در این بخش، به‌منظور تبیین نظری رابطه میان فردگرایی و نگرش به زندگی مجردی در میان دانشجویان، از رویکردی ترکیبی استفاده شده که بر پایه سه نظریه کلیدی در حوزه جامعه‌شناسی تحولات فرهنگی و جمعیتی و همچنین روان‌شناسی اجتماعی فرهنگی استوار است: نظریه نوسازی، نظریه گذار دوم جمعیتی و نظریه دگرگونی ارزش‌ها. همچنین دیدگاه فردی شدن، نظریه تحول صمیمیت، نظریه فردی شدن، نظریه مدرنیته سیال و روابط سیال به‌عنوان نظریه‌پرداز برجسته در حوزه فردگرایی فرهنگی به‌عنوان نظریات پشتیبان در این مطالعه مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

نظریه نوسازی: گود^۱ (۱۹۶۳) معتقد است که فرآیند نوسازی و صنعتی‌شدن، ساختار خانواده را از شکل سنتی به شکل هسته‌ای و فردگرا تغییر داده است. در این تحول، انتخاب‌های فردی اهمیت یافته‌اند و نگرش به ازدواج و زندگی مجردی نیز از تعهدات جمعی به انتخاب‌های شخصی متمایل شده است. این نظریه به خوبی می‌تواند ارتباط فردگرایی با افزایش پذیرش سبک زندگی مجردی را تبیین کند. به اعتقاد ویلیام گود، تغییر در ارزش‌ها و نگرش‌ها نسبت به خانواده و

فردی، استقلال در تصمیم‌گیری، خودتحقق و اولویت منافع شخصی بر تعهدات جمعی تأکید دارد (Triandis, 1995). این رویکرد از یک‌سو زمینه‌ساز رشد خلاقیت، نوآوری و آزادی‌های فردی بوده و از سوی دیگر، موجب تضعیف پیوندهای سنتی و دگرگونی در نهادهایی مانند خانواده شده است (Kagitcibasi, 2007).

در سطح جهانی، به‌ویژه در جوامع پسا صنعتی، این روندهای فرهنگی موجب تغییرات اساسی در نگرش به ازدواج شده است. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که ازدواج دیگر الزامی اجتماعی تلقی نمی‌شود و بسیاری از افراد به انتخاب‌های جایگزینی چون زندگی مجردی، زندگی مشترک بدون ازدواج و فرزندآوری خارج از چارچوب ازدواج روی آورده‌اند (DePaulo, 2006; Cherlin, 2004). در این جوامع، تأخیر در ازدواج و رشد فزاینده خانواده‌های تک‌نفره، همگی نشانگر اثرات ساختاری و فرهنگی فردگرایی بر نهاد خانواده هستند.

در جامعه ایران نیز، هرچند فرهنگ سنتی و دینی برای دهه‌ها بر الگوهای رفتاری حاکم بوده، اما تحولات نوین اجتماعی به‌ویژه در میان نسل جوان، نشانه‌های روشنی از فاصله‌گیری از ارزش‌های جمع‌گرایانه و گرایش به فردگرایی را نشان می‌دهد. گسترش تحصیلات عالی، افزایش شهرنشینی و توسعه فناوری‌های ارتباطی، موجب تقویت استقلال فردی و تغییر نگرش نسل جدید نسبت به ازدواج شده است. این تحولات در آمارهای رسمی نیز منعکس شده است؛ به‌طوری‌که بر اساس گزارش‌های مرکز آمار ایران (۱۴۰۰)، میانگین سن اولین ازدواج برای مردان به حدود ۲۸/۵ سال و برای زنان به حدود ۲۴/۳ سال رسیده است. علاوه‌براین، کاهش تمایل به ازدواج در سطح کلان به‌گونه‌ای است که تعداد ازدواج‌های ثبت‌شده در سال ۱۴۰۲ به ۴۸۱۳۹۴ مورد کاهش یافته که کمترین میزان در حدود دو دهه اخیر محسوب می‌شود (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۲). این تغییرات را می‌توان بازتابی از تحول تدریجی نگرش‌ها و بازتعریف نقش ازدواج در سبک زندگی نسل جدید دانست.

در این میان، فردگرایی به‌عنوان یکی از شاخص‌های کلیدی مدرنیته، نقش مهمی در بازتعریف ارزش‌ها و ترجیحات سبک زندگی ایفا می‌کند (Giddens, 2002). دانشجویان به‌عنوان یکی از گروه‌های مرجع و پیشرو در تحولات ارزشی، بیش از سایر گروه‌های اجتماعی در معرض گفتمان‌های فردگرایانه قرار دارند. تجربه زیست دانشگاهی، دسترسی گسترده به رسانه‌ها و تأکید بر خودتحقق، می‌تواند نگرش آنان را نسبت به زندگی مجردی به‌عنوان یک سبک زندگی مطلوب، مستقل و حتی ترجیحی تقویت کند (Arnett, 2000). در این چارچوب، زندگی مجردی نه لزوماً به‌مثابه مرحله‌ای گذرا یا یک شکست، بلکه به‌عنوان فرصتی برای رشد فردی، آزادی عمل و تحقق «خود مستقل»

¹ Goode

که ایجاد کننده آن هستند، دیرتر صورت می‌گیرد و عقب می‌ماند. از نظر اینگلهارت صنعتی‌شدن و مدرنیزه‌شدن دو مفهوم کلیدی در تغییرات اجتماعی به حساب می‌آیند. در دیدگاه او مفهوم اصلی مدرنیزاسیون این است که صنعتی‌شدن، پیامدهای اجتماعی و فرهنگی به دنبال دارد. انتقال از جامعه ماقبل صنعتی به جامعه صنعتی سبب تغییراتی در تجربه افراد و دیدگاه‌های آن‌ها می‌شود و ایجاد جامعه فراصنعتی، محرک پیدایش دیدگاه‌های جهانی و تأکید بر خرد ابزاری و تضعیف ارزش‌های سنتی می‌شود. در واقع، اینگلهارت در کار خود حضور مجموعه‌ای از تغییرات در سطح نظام را باعث تغییرات در سطح فردی و به‌همین ترتیب پیامدهایی برای نظام می‌داند (حقیقتیان و دارابی، ۱۳۹۴: ۶۷-۶۶). درحالی‌که مرحله فراصنعتی، رهایی بخشی از اقتدار را به همراه دارد. صنعتی‌شدن جوامع بر شبیه‌سازی برون‌داد مادی به‌عنوان بهترین شیوه حداکثر کردن رفاه انسانی متمرکز است. این استراتژی به‌طوراساسی در کاهش گرسنگی و افزایش امید زندگی موفق بود، اما در جوامع فراصنعتی نتایج تضعیف شده‌ای را ایجاد کرد. مدرنیزاسیون فراصنعتی نوعی دگرگونی بنیادی در استرژیه‌های اقتصادی از پیشینه ساختن استانداردهای مادی زندگی به پیشینه ساختن رفاه به وسیله تغییرات سبک زندگی را به همراه آورده است (Inglehart & Welzel, 2005). از نظر اینگلهارت، افزایش امنیت اجتماعی سبب نوعی تغییر ارزش به سمت ارزش‌های سکولار، تحمل بیشتر، فزونی مدارای اجتماعی، اعتماد، آسایش ذهنی و دید فرامادی می‌شود. درحالی‌که اضمحلال اقتصادی و اجتماعی، جامعه را در جهت مخالف سوق می‌دهد. از لحاظ نظری، افزایش سطح امنیت اجتماعی عامل اصلی تغییر ارزش‌های بین نسلی است؛ چرا که نسل‌ها از حافظه‌ای جمعی برخوردارند که در سال‌های اولیه زندگی آنان شکل می‌گیرد. از نظر وی، مردم جوامع پیشرفته صنعتی در دو گروه جای می‌گیرند. گروه اول، افرادی که اولویت اصلی‌شان، خواسته‌های سنتی امنیت اقتصادی و جانی است و گروه دیگر که اولویت مهم‌شان، خواسته‌های غیرمادی همچون جامعه‌ای انسانی‌تر و بیش‌تر مشارکت‌جویانه که در آن آراء و اندیشه‌ها، بیان عقیده و علائق زیبایی‌شناختی بسیار با ارزش‌تر هستند، می‌باشد. این موضوع ثابت می‌کند که ارزش‌های فرامادی ابتدا در میان جوانان پدیدار گردیده و به مرور زمان در میان جمعیت بزرگسالان نفوذ کرده است (Inglehart & baker, 2000).

تریاندیس^۳ (۱۹۹۵) فردگرایی را به‌عنوان تأکید بر استقلال فردی و تحقق خواسته‌ها و نیازهای شخصی معرفی می‌کند. در جوامع فردگرا، زندگی فردی بر زندگی گروهی اولویت دارد و انتخاب‌های شخصی نظیر

ازدواج نیز به‌عنوان یک عامل کلیدی در تحولات خانواده محسوب می‌شود. وی معتقد است که با پیشرفت‌های صنعتی و مدرنیزاسیون، خانواده‌ها به سمت ساختارهای هسته‌ای حرکت می‌کنند. این تغییر به دلیل نیاز به جابجایی جغرافیایی برای کار و همچنین تغییر در نقش‌های اجتماعی و اقتصادی اعضای خانواده است. تحلیل ویلیام گود در نظریه نوسازی به بررسی پیچیدگی‌های زندگی مجردی جوانان و تأثیرات جنسیتی آن می‌پردازد. او به‌ویژه بر این نکته تأکید دارد که نوسازی نه تنها به تغییرات اجتماعی و اقتصادی منجر می‌شود، بلکه بر هویت، روابط اجتماعی و تجربیات فردی جوانان نیز تأثیر عمیقی دارد (Giddens, 1992).

نظریه گذار دوم جمعیتی^۱: نظریه گذار دوم جمعیتی به تحلیل تغییرات عمیق در الگوهای جمعیتی و اجتماعی در جوامع مدرن می‌پردازد. این نظریه توسط محققانی چون رونالد اینگلهارت توسعه یافته و به بررسی عواملی می‌پردازد که منجر به تغییرات اساسی در رفتارهای جمعیتی، از جمله ازدواج، زادوولد و زندگی مجردی می‌شود. یکی از بنیادهای این نظریه، تغییر در ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی است. به‌خصوص فردگرایی و تأکید بر خودمختاری و استقلال به‌عنوان ارزش‌های مرکزی در جوامع مدرن مطرح می‌شود. این تغییرات فرهنگی منجر به کاهش تمایل به ازدواج در سنین پایین و افزایش تمایل به زندگی مجردی می‌شود (Inglehart & baker, 2000). یکی از مهم‌ترین تغییراتی که در سطح خانواده در ارتباط با گذار جمعیتی دوم توسط (Lesthaeghe & van de Kaa, 1986) بر آن تأکید می‌شود، افزایش قابل‌ملاحظه زوج زیستی (زندگی مشترک زن و مرد خارج از ازدواج رسمی) است. در جوامع پسامدرن که زنان حق انتخاب سبک زندگی‌شان را پیدا کرده‌اند، نسبت قابل‌ملاحظه‌ای از زنان در این جوامع در انتخاب سبک زندگی‌شان، اشتغال حرفه‌ای را بر فرزندپروری ترجیح می‌دهند. تغییر از خانواده گسترده به هسته‌ای، تغییر از خانواده‌گرایی به فردگرایی، نشانه تغییر در نگرش به ازدواج و تشکیل خانواده است و ارزش فرزند و فرزندآوری تغییر یافته است (سرایبی و اوجاقلو، ۱۳۹۲؛ Lesthaeghe, 2010).

نظریه دگرگونی ارزشی اینگلهارت: اینگلهارت^۲ (۲۰۰۰) بر این باور است که با افزایش امنیت اجتماعی و اقتصادی، ارزش‌های مادی به ارزش‌های فردگرایانه و فرامادی تغییر می‌یابند. در این چارچوب، فردگرایی نه تنها افزایش می‌یابد، بلکه نگرش افراد نسبت به نهادهایی مانند ازدواج نیز دگرگون می‌شود. از این منظر، زندگی مجردی می‌تواند بازتابی از ارزش‌های جدید باشد که بر استقلال، خودمختاری و تحقق شخصی تأکید دارد. اما تحولات فرهنگی ذاتاً از دگرگونی‌های محیطی

¹ Second Demographic Transition

² Inglehart

³ Triandis

نهادی و تعهد بلندمدت ترجیح دهند. باومن نشان می‌دهد که بسیاری از جوانان، مجردی را نه نشانه شکست در روابط، بلکه راهی برای حفظ کنترل فردی بر زندگی و اجتناب از تعهدات محدودکننده می‌دانند (Bauman, 2003).

مجموعه نظریه‌هایی که در این پژوهش به کار گرفته شده‌اند، همگی بر یک دگرگونی بنیادین در منطق کنش‌های فردی و خانوادگی در جوامع معاصر دلالت دارند؛ دگرگونی‌ای که می‌توان آن را گذار از نظم اجتماعی «هنجاری-الزامی» به نظم «انتخابی-بازاندیشانه» دانست. نظریه نوسازی و نظریه گذار دوم جمعیتی، بسترهای ساختاری این تحول را توضیح می‌دهند و نشان می‌دهند که توسعه اقتصادی، گسترش آموزش عالی، شهرنشینی، اشتغال زنان و امنیت نسبی معیشتی، به تضعیف الگوهای سنتی ازدواج و خانواده و ظهور اشکال متنوع زیستن، از جمله زندگی مجردی، منجر شده است. در این چارچوب، ازدواج از یک ضرورت اجتماعی به یکی از گزینه‌های ممکن زندگی بدل می‌شود و زمان، معنا و کارکرد آن دستخوش بازتعریف می‌گردد.

در سطح فرهنگی-ارزشی، نظریه تغییرات ارزشی اینگلهارت و نظریه فردگرایی تریانیدیس تبیین می‌کنند که چگونه حرکت از ارزش‌های مادی و جمع‌گرایانه به ارزش‌های فرامادی، خودابرازگر و فردگرایانه، نگرش افراد به ازدواج و مجردی را تغییر می‌دهد. براساس این دیدگاه‌ها، افزایش اهمیت استقلال فردی، خودتحقق‌بخشی، انتخاب آزادانه سبک زندگی و اولویت رضایت شخصی، موجب می‌شود مجردی نه به‌عنوان یک وضعیت کمبود یا انحراف، بلکه به‌مثابه سبک زندگی مشروع و معنادار درک شود. به‌ویژه در میان دانشجویان، که در معرض سرمایه فرهنگی، عقلانیت انتقادی و افق‌های متنوع زیستی قرار دارند، فردگرایی افقی و عمودی می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در نگرش مثبت به زندگی مجردی ایفا کند. در سطح روابط صمیمی و تجربه زیسته، نظریه تحول صمیمیت گیدنز، نظریه فردی‌شدن بک و نظریه مدرنیته سیال باومن، منطق کنش فردی را تکمیل می‌کنند. گیدنز نشان می‌دهد که روابط عاطفی در مدرنیته متأخر به روابطی بازاندیشانه و مشروط به رضایت متقابل تبدیل شده‌اند؛ بک بر مسئولیت فردی در ساخت «زندگی‌نامه انتخابی» تأکید می‌کند؛ و باومن بر سیالیت، شکنندگی و نااطمینانی روابط انسانی انگشت می‌گذارد. در ترکیب این دیدگاه‌ها، زندگی مجردی را می‌توان راهبردی عقلانی، هویتی و عاطفی برای مدیریت ریسک، حفظ آزادی فردی و کنترل بر پروژه زندگی دانست.

پیشینه پژوهش

مطالعات داخلی و خارجی نشان می‌دهند که تغییر نگرش نسبت به ازدواج و مجردی را نمی‌توان صرفاً به عوامل اقتصادی نسبت داد و

زندگی مجردی به‌عنوان یک انتخاب آزادانه و نشانه‌ای از استقلال پذیرفته می‌شود. در مقابل، در جوامع جمع‌گرا، فرد به نیازهای اجتماعی و خانوادگی توجه بیشتری دارد و بر همبستگی گروهی تأکید می‌شود. **تریانیدیس (۱۹۹۵)** بیان می‌کند که در جوامع فردگرا، زندگی مجردی معمولاً به‌عنوان یک انتخاب شخصی مثبت تلقی می‌شود.

نظریه «فردی‌شدن» اولریش بک: بک در نظریه فردی‌شدن، استدلال می‌کند که در جوامع مدرن، افراد به‌تدریج از چارچوب‌های سنتی نظم اجتماعی — مانند طبقه، خانواده گسترده، نقش‌های جنسیتی و الگوهای از پیش تعیین‌شده زندگی — رها می‌شوند و ناگزیر می‌گردند زندگی‌نامه شخصی خود را به‌صورت فعالانه طراحی کنند. به باور بک، ازدواج، فرزندآوری و حتی مجردی دیگر سرنوشت‌های اجتماعی تثبیت‌شده نیستند، بلکه به انتخاب‌هایی فردی تبدیل شده‌اند که هر فرد باید مسئولیت پیامدهای آن‌ها را بر عهده بگیرد (Beck, 2002).

نظریه «تحول صمیمیت» آنتونی گیدنز: گیدنز با طرح نظریه «تحول صمیمیت» استدلال می‌کند که در بستر مدرنیته متأخر، روابط صمیمی از چارچوب‌های سنتی، هنجاری و نهادی فاصله‌گرفته و به روابطی بازاندیشانه و انتخابی تبدیل شده‌اند. به‌زعم او، ازدواج و روابط عاطفی دیگر بر پایه الزام اجتماعی، فشار خانوادگی یا نقش‌های از پیش تعیین‌شده استوار نیستند، بلکه استمرار آن‌ها به میزان رضایت، گفت‌وگوی متقابل و تحقق فردی طرفین وابسته است. گیدنز این نوع رابطه را «رابطه ناب» می‌نامد؛ رابطه‌ای که تنها تا زمانی تداوم می‌یابد که برای هر دو طرف معنادار و رضایت‌بخش باشد و در صورت فقدان این شرایط، قابل ترک تلقی می‌شود (Giddens, 1992). در چنین چارچوبی، فرد مدرن درگیر «پروژه بازاندیشانه خود» است؛ بدین‌معناکه به‌طور مداوم هویت، اهداف زندگی و شیوه‌های زیستن خود را بازتعریف می‌کند. ازاین‌منظر، زندگی مجردی می‌تواند نه به‌عنوان وضعیتی موقتی یا مسئله‌دار، بلکه به‌عنوان بخشی از پروژه ساختن خویش و تحقق فردی فهم شود (Giddens, 1992).

نظریه «مدرنیته سیال و روابط سیال» زیگمونت باومن: باومن با طرح مفهوم «مدرنیته سیال» بر این نکته تأکید می‌کند که در جوامع معاصر، ساختارهای اجتماعی، هویت‌ها و روابط انسانی دچار سیالیت، ناپایداری و موقتی‌شدن شده‌اند. به‌زعم او، روابط عاطفی و خانوادگی نیز از این منطق سیال مستثنی نیستند و پیوندهای انسانی به‌جای تعهدات بلندمدت و پایدار، به ارتباطاتی شکننده و قابل گسست تبدیل شده‌اند. باومن معتقد است که در چنین شرایطی، ازدواج به‌عنوان نهادی مبتنی بر تعهد دائمی، برای بسیاری از جوانان پرهزینه و پریسک تلقی می‌شود (Bauman, 2003). در منطق روابط سیال، افراد تمایل دارند آزادی فردی، استقلال و امکان خروج از رابطه را بر امنیت

به‌عنوان یک وضعیت اجتماعی متنوع و دارای معانی متفاوت موردتوجه قرار گرفته است.

در مجموع، مرور مطالعات نشان می‌دهند که نگرش نسبت به ازدواج و مجردی تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل ساختاری، اقتصادی، فرهنگی و ارزشی قرار دارد. بااین‌حال، بخش قابل‌توجهی از این مطالعات یا بر تأخیر در ازدواج و عوامل مؤثر بر آن تمرکز داشته‌اند یا فردگرایی را در کنار مجموعه‌ای از متغیرهای دیگر بررسی کرده‌اند و کمتر تلاش کرده‌اند رابطه میان فردگرایی و نگرش مثبت به زندگی مجردی را به‌عنوان یک رابطه نظری مشخص و در چارچوبی چندسطحی تبیین کنند. همچنین مرور این مطالعات نشان می‌دهد که سه نتیجه مهم قابل استخراج است. نخست، مجردی پدیده‌ای چندعلتی و ناهمگن است و هم عوامل ساختاری و هم عوامل فرهنگی و فردی در شکل‌گیری آن نقش دارند. دوم، فردگرایی و خودمختاری فردی از سازوکارهای مهم در بازتعریف ازدواج و سبک زندگی محسوب می‌شوند. سوم، با وجود افزایش مطالعات درباره تأخیر ازدواج و تغییرات خانواده، در پژوهش‌های داخلی هنوز رابطه میان فردگرایی و نگرش به زندگی مجردی، به‌ویژه در جامعه دانشجویی، نیازمند بررسی منسجم‌تر است.

چارچوب نظری انتخابی

مرور ادبیات نشان می‌دهد که پژوهش‌های پیشین، هر یک بخشی از مسئله را مورد بررسی قرار داده‌اند. برخی مطالعات داخلی بر عوامل اقتصادی، اجتماعی و جمعیت‌شناختی تأخیر در ازدواج تمرکز کرده‌اند؛ برخی دیگر به تغییر نگرش جوانان نسبت به ازدواج و خانواده پرداخته‌اند و گروهی نیز رابطه فردگرایی با نگرش‌های خانوادگی را بررسی کرده‌اند. در مقابل، در ادبیات خارجی، ارتباط میان فردگرایی، خودمختاری، تحول روابط صمیمی و تجربه مجردی بیشتر موردتوجه قرار گرفته است. باوجوداین، خلأ اصلی آن است که رابطه میان فردگرایی و نگرش به زندگی مجردی در میان دانشجویان ایرانی کمتر به صورت یک رابطه نظری و تجربی منسجم و در پیوند با تحولات جمعیت‌شناختی و فرهنگی بررسی شده است. به بیان دیگر، مطالعات موجود عمدتاً یا مجردی را پیامد عوامل ساختاری و اقتصادی در نظر گرفته‌اند یا تغییر ارزش‌ها و فردگرایی را جدا از نگرش به زندگی مجردی بررسی کرده‌اند. پژوهش حاضر تلاش می‌کند این دو حوزه را به یکدیگر پیوند دهد.

پژوهش حاضر در مقایسه با مطالعات مشابه قبلی زندگی مجردی را صرفاً پیامد ناخواسته تأخیر در ازدواج نمی‌داند، بلکه آن را به‌عنوان

عوامل فرهنگی، ارزشی و سبک زندگی نیز در این زمینه اهمیت دارند. بااین‌حال، یافته‌های پژوهش‌ها یکسان نیستند و مجردی را نمی‌توان پدیده‌ای ذاتاً مثبت یا منفی تلقی کرد.

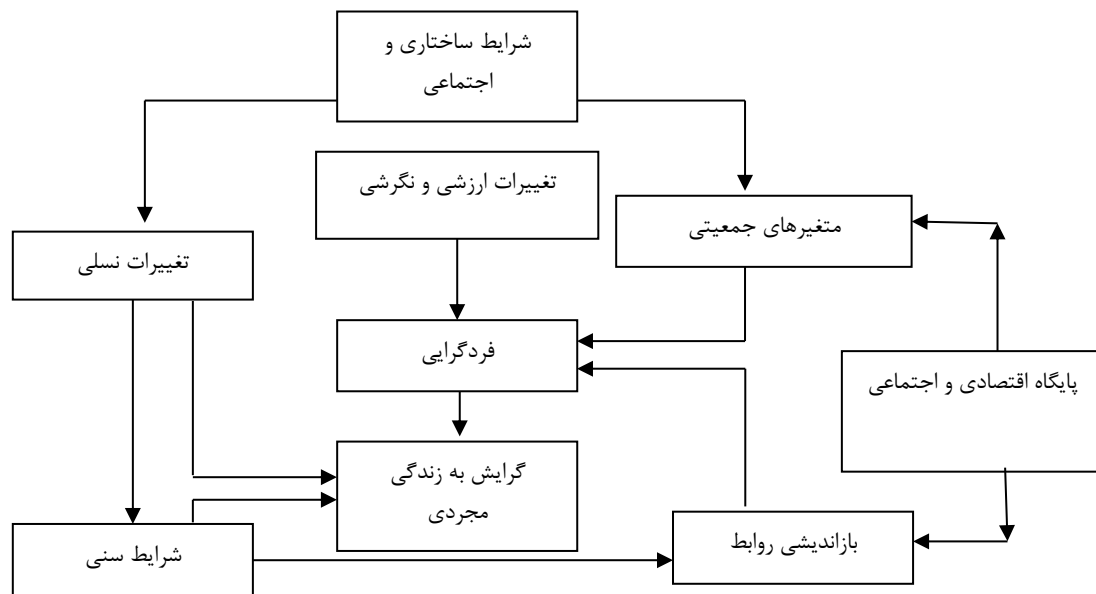
در مطالعات داخلی، **تاج‌بخش و محمدی (۱۳۹۹)** در بررسی دلایل گرایش جوانان به زندگی مجردی، نقش عواملی همچون اعتقادات دینی، سطح انتظارات، لذت‌بردن از مجرد، وضعیت تحصیلی و شغلی و شکاف نسلی را برجسته کردند. **اصغری و پارسامهر (۱۳۹۹)** نیز در مطالعه رابطه فردگرایی و عرفی‌شدن در میان دانشجویان نشان دادند که گرایش‌های فردگرایانه با بازتعریف برخی نهادهای سنتی، از جمله خانواده و ازدواج ارتباط دارد. **علیزاده و تقوی (۱۳۹۹)** نیز نشان دادند که بخشی از جوانان تحصیل‌کرده، مجردی را نه به‌عنوان شکست، بلکه به‌عنوان یکی از انتخاب‌های قابل قبول زندگی ارزیابی می‌کنند. **یوسفی و کرمی (۱۳۹۷)** در مطالعه فردگرایی و نگرش به نقش‌های خانوادگی در میان دانشجویان دریافتند که افراد دارای فردگرایی بیشتر، نگرش انعطاف‌پذیرتری نسبت به نقش‌های سنتی ازدواج، تشکیل خانواده و فرزندآوری دارند. همچنین **احمدی و همکاران (۱۳۹۵)** نشان دادند که گسترش سبک‌های زندگی غیرسنتی در میان جوانان می‌تواند پذیرش مجردی به‌عنوان یکی از گزینه‌های سبک زندگی را افزایش دهد. **سراج‌زاده و رستمی (۱۳۹۲)** نیز رابطه میان افزایش گرایش‌های فردی و پذیرش سبک‌های زندگی مستقل را موردتوجه قرار داده و خودتحقق، آزادی و استقلال را از معانی مهم مجردی در میان جوانان دانسته‌اند. در مطالعات خارجی نیز شواهدی در حمایت از اهمیت عوامل ارزشی و معنایی زندگی مجردی وجود دارد. **آدامچیک (۲۰۱۷)** میان مجردی داوطلبانه و اجباری تمایز قائل شده و بر اهمیت عاملیت فردی در تجربه مجردی تأکید کرده است. **آپوستولو^۱ و همکاران (۲۰۱۹)** نیز نشان داده‌اند که تجربه مجردی می‌تواند تحت تأثیر شرایط و تجربیات رابطه‌ای متفاوت باشد. این یافته‌ها نشان می‌دهند که مجردی یک وضعیت همگن نیست و دلایل و معنای آن برای افراد مختلف متفاوت است. پژوهش **بکمایر و جمیسون^۲ (۲۰۲۴)** نیز بر ضرورت توجه به تنوع تجربه مجردی در میان جوانان تأکید می‌کند. یافته‌های آنان نشان می‌دهد که مجردی صرفاً دوره‌ای بین دو رابطه نیست و می‌تواند بخشی معنادار از تجربه رشد و روابط فرد باشد. در این مطالعه، دلایل ماندن در وضعیت مجردی به سه دسته کلی دلایل خودتقویت‌کننده، خود تضعیف‌کننده و فقدان علاقه تقسیم شده‌اند؛ بنابراین، تجربه مجردی را نمی‌توان صرفاً با یک الگوی واحد توضیح داد. همچنین **کیسلو^۳ (۲۰۲۳)** با تأکید بر هویت و تجربه اجتماعی مجردها، نشان می‌دهد که مجردی در پژوهش‌های جدید به تدریج

¹ Apostolou & Esposito

² Beckmeyer & Jamison

³ Kislev

صمیمی (بازاندیشی، سیالیت و فردی شدن). این تلفیق نظری امکان تبیینی چندبعدی و منسجم از گرایش فزاینده به زندگی مجردی در میان دانشجویان را فراهم می‌سازد. در مجموع با کنار هم قراردادن این نظریات، می‌توان گفت که نگرش به زندگی مجردی در ایران تنها صرفاً نتیجه تصمیمات فردی یا شرایط اقتصادی نیست، بلکه بازتابی از یک روند کلان تحول فرهنگی و جمعیتی است. جوانان ایرانی در مواجهه با دنیای جدید، هم استقلال فردی بیشتری می‌طلبند (تریاندیس)، هم ارزش‌های خودابرازی را ترجیح می‌دهند (اینگلهارت)، هم در بستر خانواده‌ای مدرن‌تر رشد یافته‌اند (گود) و هم در مرحله‌ای از گذار جمعیتی زندگی می‌کنند که اشکال متنوع‌تری از سبک‌های زندگی مشروعیت یافته است (گذار دوم جمعیتی). همچنین فردگرایی به‌عنوان متغیر مفهومی و متغیرهای «پایگاه اقتصادی و اجتماعی، سن و مقطع تحصیلی» به‌عنوان سه متغیر جمعیتی و زمینه‌ای احتمالی اثرگذار بر نگرش به زندگی مجردی تأثیر دارند. باتوجه به توضیحات نظری و مفاهیم استخراجی مدل نظری زنجیره روابط را می‌توان بدین طریق بیان کرد.

شکل ۱. مدل نظری تحقیق (شناسایی متغیرهای تأثیرگذار و مرتبط بر گرایش به زندگی مجردی در بین دانشجویان).

Figure 1. Theoretical model of the research (identifying influential and related variables on the tendency towards single life among students).

استفاده از فرمول کوکران، ۴۰۰ نفر از دانشجویان شاغل به تحصیل در دانشگاه خوارزمی بودند که در سال ۱۴۰۲ مورد پرسشگری قرار گرفتند. شیوه نمونه‌گیری، به صورت نمونه‌گیری احتمالی چندمرحله‌ای (به صورت طبق و تصادفی) بود که برای انتخاب دانشکده‌ها، مقاطع تحصیلی با استفاده از اصل نسبت و در نهایت برای انتخاب افراد نمونه در داخل دانشکده‌ها و گروه‌های تحصیلی از شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شد.

اما در پژوهش حاضر به صورت خاص به نقش فردگرایی در شکل‌گیری نگرش دانشجویان نسبت به زندگی مجردی پرداخته خواهد شد.

روش پژوهش و داده‌ها

پژوهش حاضر در قالب پارادایم اثباتی و استراتژی قیاسی و به لحاظ اجرا به صورت روش کمی (پیمایش) است، که از ابزار پرسشنامه برای گردآوری اطلاعات و داده‌ها استفاده شد.

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانشجویان دانشگاه خوارزمی در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا می‌باشد. حجم نمونه با

معیار قشربندی یا شناخت پایگاه اقتصادی - اجتماعی افراد مورد پذیرش قرار گرفت.

پایگاه اقتصادی-اجتماعی شاخصی ترکیبی است که موقعیت فرد را در ساختار قشربندی اجتماعی نشان می‌دهد و بر اساس عواملی مانند سطح تحصیلات، وضعیت شغلی و میزان درآمد خانوار تعریف می‌شود. این متغیر از طریق چهار شاخص شامل تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، وضعیت شغلی پدر و میزان درآمد خانوار سنجش شده و به‌عنوان یک شاخص ترکیبی در تحلیل‌ها مورد استفاده قرار گرفته است که نشانگر موقعیتی است که فرد در سلسله مراتب اجتماعی (قشربندی اجتماعی) احراز کرده است. باید خاطر نشان ساخت برای ساخت این شاخص باید چندین مراحل را طی کرد. در مرحله اول باید به‌رتبه‌بندی هر یک از ابعاد مذکور به لحاظ وزن آنها (از یک تا ۵ برحسب امتیاز پرداخته شد و در مرحله بعد باید به همسان‌سازی انواع مقیاس‌های متفاوت پرداخت و در نهایت پس از ترکیب متغیرهای ساخته شده، شاخص پایگاه اقتصادی و اجتماعی به‌دست آمد^۱.

برای سنجش اعتبار^۲ و پایایی^۳ ابزار تحقیق در ابتدا پرسش‌نامه مقدماتی تهیه شد و با مشورت و استفاده از نظرات صاحب‌نظران و کارشناسان خبره، اعتبار صوری^۴ ابزار تحقیق به‌دست آمد. در ضمن در دو مرحله رفت و برگشت به میدان تحقیق، پیش‌آزمونی با هدف شناخت از رسایی گویه‌ها و فهم مشترک پاسخگویان از سؤالات پرسشنامه و محاسبه همبستگی درونی بین سنجه‌ها انجام شد. بدین ترتیب، گویه‌هایی که نامناسب بودند، حذف و اصلاح شدند و در مواردی گویه‌های متناسب دیگری جایگزین آنها شدند. در نهایت در مراجعه دوم با تکمیل ۲۰ پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ برای به‌دست آوردن میزان پایایی ابزار تحقیق استفاده شد.

جدول ۱. میزان آلفای به‌دست آمده برای دو متغیر اصلی تحقیق

Table 1. Cronbach's alpha values obtained for the two main research variables

شاخص	ضریب پایایی	شاخص	ضریب پایایی
نگرش به زندگی مجردی	۰/۸۰	ضریب پایایی	۰/۷۷
		فردگرایی	

همانطور که از جدول فوق مشخص می‌باشد ضریب پایایی به‌دست آمده برای هر یک از متغیرهای اصلی در حد بالا می‌باشد و این موضوع نشان‌دهنده همبستگی درونی بین متغیرها برای سنجش مفاهیم مورد نظر می‌باشد و بدین ترتیب می‌توان گفت که تحقیق ما از قابلیت اعتماد و یا پایایی لازم برخوردار می‌باشد.

لازم به ذکر است برای تحلیل داده‌های پرسشنامه از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۷ استفاده شد و داده‌ها در سطوح توصیفی و استنباطی مورد تحلیل قرار گرفت. بر اساس پشتیبان‌های نظری، در این پژوهش متغیر نگرش به زندگی مجردی به‌عنوان متغیر مستقل، انتخاب شد. در کنار این متغیر، باتوجه به اهمیت و تأثیر احتمالی متغیرهای زمینه‌ای بر نگرش به زندگی مجردی، متغیر سن، مقطع تحصیلی و متغیر پایگاه اقتصادی اجتماعی دانشجویان نیز مورد بررسی و آزمون قرار گرفت. در ضمن، فردگرایی به‌عنوان متغیر وابسته تحقیق، یک بعد فرهنگی، ناظر بر تأکید افراد بر اهداف، نیازها و انتخاب‌های شخصی در برابر الزامات و هنجارهای گروهی است. در فرهنگ‌های فردگرا، استقلال، خودمختاری، خودتحقق و مسئولیت‌پذیری فردی ارزش‌های محوری محسوب می‌شوند و افراد تمایل دارند تصمیمات مهم زندگی را بر اساس ترجیحات شخصی اتخاذ کنند (تریاندیس، ۱۹۹۵). این متغیر با استفاده از ۱۳ گویه و بر اساس طیف لیکرت پنج درجه‌ای (از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق) سنجش شده است. گویه‌ها ابعادی همچون استقلال در تصمیم‌گیری، اهمیت حریم خصوصی، خوداتکایی، اولویت منافع شخصی و تعیین اهداف فردی را دربرمی‌گیرند. از جمله گویه‌ها می‌توان به مواردی مانند «من حریم خصوصی خود را دوست دارم»، «موفقیت من حاصل توانمندی‌های شخصی من است» و «در تصمیمات مهم زندگی بیشتر بر نظر خود تکیه می‌کنم تا نظر دیگران» اشاره کرد.

نگرش به زندگی مجردی به نوعی جهت‌گیری ذهنی و ارزشی نسبت به زیستن در وضعیت مجرد اشاره دارد که در آن فرد، بدون الزام به ازدواج فوری، زندگی مجردی را به‌عنوان یکی از گزینه‌های ممکن سبک زندگی می‌پذیرد. این نگرش می‌تواند با مفاهیمی چون استقلال فردی، آزادی عمل، امنیت روانی و انعطاف‌پذیری در انتخاب مسیر زندگی همراه باشد. نگرش به زندگی مجردی با ۲۲ گویه و بر اساس طیف لیکرت پنج درجه‌ای سنجش شده است. این گویه‌ها ابعاد مختلفی از نگرش مثبت و منفی به زندگی مجردی، از جمله استقلال فردی، احساس آزادی، یکنواختی یا جذابیت زندگی مجردی و نگرانی‌های مرتبط با ازدواج را پوشش می‌دهند.

سنجش مفهوم پایگاه اقتصادی-اجتماعی در راستای قشربندی قرار دارد. شاید کامل‌ترین دیدگاه در این زمینه را بتوان دیدگاه ترکیبی ماکس وبر دانست که در آن سه ملاک «ثروت، منزلت و قدرت» برای تمیز دادن طبقات و اقشار اجتماعی استفاده می‌گردد. این چارچوب همان چیزی است که با اندکی تغییرات در پژوهش حاضر به‌عنوان

۱ سطوح‌بندی تحصیلات: ۱- بی‌سواد، ۲- ابتدایی و راهنمایی، ۳- متوسطه و دیپلم، ۴- فوق دیپلم و کارشناسی و ۵- کارشناسی ارشد و دکترا.

سطوح‌بندی درآمد: ۱- کمتر از ده میلیون تومان، ۲- ده تا بیست میلیون تومان، ۳- بیست تا سی میلیون تومان، ۴- سی میلیون تا چهل میلیون تومان و ۵- چهل و یک میلیون و بالاتر.

² Validity

³ Reliability

⁴ Face Validity

یافته‌ها

دانشجویان تأثیر قابل توجهی بر نگرش آنان نسبت به زندگی مجردی نداشته و این نگرش بیشتر تابع عوامل فرهنگی و ساختاری است تا تفاوت‌های زیست‌سنی. همچنین بین پایگاه اقتصادی-اجتماعی و نگرش به زندگی مجردی رابطه‌ای منفی و معنادار مشاهده می‌شود ($p < 0/01$, $r = -0/15$).

جدول ۳. نتایج آزمون همبستگی دو متغیره برای رابطه میان متغیرهای مستقل با نگرش به زندگی مجردی

Table 3. Results of the bivariate correlation test for the relationship between independent variables and attitude towards single life

فرضیات	تعداد مشاهدات	نوع آزمون	کمیت آزمون	سطح معناداری
فردگرایی	۴۰۰	پیرسون	۰/۲۳۰	۰/۰۰۱
سن	۴۰۰	پیرسون	۰/۰۲۶	۰/۵۹۵
پایگاه اقتصادی اجتماعی	۴۰۰	پیرسون	-۰/۱۵۰	۰/۰۰۲

این نتیجه نشان می‌دهد هرچه پایگاه اقتصادی-اجتماعی بالاتر باشد، نگرش به زندگی مجردی منفی‌تر می‌شود. به بیان دیگر، دانشجویانی که از موقعیت اقتصادی-اجتماعی بالاتری برخوردارند، تمایل کمتری نسبت به مجردی دارند که می‌تواند ناشی از دسترسی بیشتر آنان به منابع لازم برای ازدواج و تشکیل خانواده باشد. در مجموع، نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که فردگرایی و پایگاه اقتصادی-اجتماعی به‌عنوان متغیرهای معنادار، نقش متفاوت و جهت‌داری در تبیین نگرش به زندگی مجردی دارند، درحالی‌که سن در این رابطه نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا نمی‌کند.

طبق نتایج جدول ۴، نتایج آزمون‌های مقایسه‌ای نشان می‌دهد که جنس و مقطع تحصیلی با نگرش به زندگی مجردی رابطه معنادار دارند. در خصوص جنس، نتایج آزمون تی مستقل بیانگر وجود تفاوت معنادار آماری بین زنان و مردان در نگرش به زندگی مجردی است. بر اساس میانگین‌ها، مردان با میانگین ۷۳/۴ نگرش مثبت‌تری نسبت به زنان با میانگین ۷۰/۴ به زندگی مجردی دارند. هرچند اختلاف میانگین‌ها از نظر عددی زیاد نیست، اما معناداری آماری آن نشان می‌دهد که جنسیت همچنان به‌عنوان یک عامل زمینه‌ای مهم در شکل‌دهی نگرش به مجردی نقش دارد.

جدول ۴. نتایج آزمون‌های مقایسه‌ای جنس و مقطع تحصیلی با نگرش به زندگی مجردی

Table 4. Results of comparative tests of gender and educational level with attitude towards single life

فرضیات	سطوح	تعداد مشاهدات	میانگین نگرش به زندگی مجردی	نوع آزمون	کمیت آزمون	سطح معناداری
جنس	زن	۲۲۸	۷۰/۴	آزمون تی	-۳/۶۰۱	۰/۰۰۱
	مرد	۱۷۲	۷۳/۴			
مقطع تحصیلی	کارشناسی	۲۴۴	۷۲/۵	آزمون اف	۲/۳۱۸	۰/۰۴
	کارشناسی ارشد	۱۳۸	۷۰/۳			
	دکترا	۲۸	۷۳/۵			

باتوجه به نتایج جدول ۲ می‌توان گفت که از نظر جنس، زنان با ۵۷/۶ درصد سهم بیشتری از نمونه را نسبت به مردان تشکیل می‌دهند. از نظر سنی، بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۱۹ تا ۲۲ سال (۴۴/۲ درصد) است. از لحاظ مقطع تحصیلی، دانشجویان مقطع کارشناسی مسلماً با ۵۸/۵ درصد بیشترین سهم را دارند. همچنین بررسی پایگاه اقتصادی-اجتماعی نشان می‌دهد که بیشترین پاسخگویان در سطح پایین (۴۶ درصد) قرار دارند. در مجموع، ترکیب نمونه بیانگر غلبه زنان، جوانان، دانشجویان کارشناسی و افراد با پایگاه اقتصادی-اجتماعی پایین است.

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان برحسب متغیرهای زمینه‌ای

Table 2. Frequency distribution and percentage of respondents according to contextual variables

متغیر	سطوح	توزیع فراوانی	توزیع درصدی
جنس	مرد	۱۷۲	۴۳/۰
	زن	۲۲۸	۵۷/۶
گروه‌های سنی	۱۹-۲۲	۱۷۷	۴۴/۲
	۲۳-۲۶	۱۴۵	۳۶/۲
	۲۷-۳۰	۷۸	۱۹/۶
مقطع تحصیلی	کارشناسی	۲۳۴	۵۸/۵
	کارشناسی ارشد	۱۳۸	۳۴/۵
	دکترا	۲۸	۷/۰
پایگاه اقتصادی اجتماعی	پایین	۱۸۴	۴۶/۰
	متوسط	۱۴۹	۳۷/۳
	بالا	۶۷	۱۶/۸

طبق نتایج جدول ۳، بر اساس نتایج آزمون همبستگی پیرسون، بین فردگرایی و نگرش به زندگی مجردی رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد ($p < 0/01$, $r = 0/23$). این یافته نشان می‌دهد با افزایش سطح فردگرایی در میان دانشجویان، نگرش آنان به زندگی مجردی مثبت‌تر می‌شود. شدت این همبستگی در حد ضعیف تا متوسط است، اما از نظر آماری معنادار بوده و بیانگر نقش معنادار جهت‌گیری‌های ارزشی و فرهنگی در شکل‌گیری نگرش به مجردی است. در مقابل، نتایج آزمون همبستگی نشان می‌دهد که بین سن و نگرش به زندگی مجردی رابطه معناداری وجود ندارد ($p > 0/05$, $r = 0/026$). این عدم معناداری حاکی از آن است که در جامعه مورد مطالعه، تفاوت‌های سنی

معناداری برخوردار است. مقدار آماره F برابر با $۸/۲۷۲$ و سطح معناداری آن $۰/۰۰۱$ است که بیانگر آن است که مجموعه متغیرهای مستقل وارد شده به مدل، در مجموع توان تبیین معناداری از تغییرات متغیر وابسته را دارند. ضریب همبستگی چندگانه ($R=۰/۲۷۳$) نشان‌دهنده وجود رابطه‌ای متوسط میان متغیرهای پیش‌بین و نگرش به زندگی مجردی است و ضریب تبیین ($R^2=۰/۳۲۷$) بیان می‌کند که حدود ۳۳ درصد از واریانس نگرش به زندگی مجردی توسط متغیرهای فردگرایی، پایگاه اقتصادی-اجتماعی و مقطع تحصیلی تبیین می‌شود؛ میزانی که برای پدیده‌ای فرهنگی-ارزشی قابل توجه ارزیابی می‌شود. در بررسی ضرایب رگرسیونی، نتایج نشان می‌دهد که فردگرایی با ضریب بتای $۰/۲۲۰$ اثر مثبت، مستقیم و معناداری بر نگرش به زندگی مجردی دارد. این یافته بیانگر آن است که با افزایش گرایش به ارزش‌های فردگرایانه، نگرش دانشجویان نسبت به زندگی مجردی مثبت‌تر می‌شود و فردگرایی مهم‌ترین متغیر پیش‌بین در مدل رگرسیونی محسوب می‌شود. در مقابل، پایگاه اقتصادی-اجتماعی دارای اثری منفی و معنادار بر نگرش به زندگی مجردی است، به این معنا که افزایش پایگاه اقتصادی-اجتماعی با کاهش نگرش مثبت به زندگی مجردی همراه است. این نتیجه نشان می‌دهد که دانشجویان متعلق به پایگاه‌های اقتصادی-اجتماعی بالاتر، تمایل کمتری به پذیرش زندگی مجردی به‌عنوان یک سبک زندگی مطلوب دارند. همچنین، مقطع تحصیلی در مدل رگرسیونی اثر معناداری بر نگرش به زندگی مجردی نشان نمی‌دهد. این یافته حاکی از آن است که با کنترل سایر متغیرها، تفاوت‌های نگرشی مشاهده شده میان مقاطع تحصیلی بیشتر ناشی از عوامل ارزشی و فرهنگی، به‌ویژه فردگرایی، است و نه خود مقطع تحصیلی به‌عنوان یک متغیر مستقل. در مجموع، نتایج رگرسیون چندمتغیره تأیید می‌کند که نگرش به زندگی مجردی در میان دانشجویان بیش از آنکه متأثر از ویژگی‌های ساختاری آموزشی باشد، تحت تأثیر مستقیم ارزش‌های فردگرایانه و در مرتبه بعد، تحت تأثیر شرایط اقتصادی-اجتماعی قرار دارد.

این تفاوت را می‌توان ناشی از محدودیت‌های هنجاری و فشارهای اجتماعی بیشتر بر زنان در تجربه زندگی مجردی دانست، درحالی‌که مردان از آزادی ساختاری و اجتماعی بیشتری در این زمینه برخوردارند. در رابطه با مقطع تحصیلی، نتایج آزمون تحلیل واریانس (آمون اف) نشانگر وجود تفاوت معنادار در نگرش به زندگی مجردی میان دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی است. بر اساس میانگین‌ها، دانشجویان مقطع دکترا با میانگین $۷۳/۵$ بالاترین و دانشجویان کارشناسی ارشد با میانگین $۷۰/۳$ پایین‌ترین نگرش مثبت به زندگی مجردی را دارند، درحالی‌که دانشجویان کارشناسی در سطحی میانی قرار می‌گیرند ($۷۲/۵$). این الگو نشان می‌دهد که تفاوت‌های تحصیلی می‌تواند با تغییر در نگرش به مجردی همراه باشد، هرچند این تفاوت‌ها نسبتاً محدود است.

در مجموع، نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد نگرش به زندگی مجردی در میان دانشجویان تحت تأثیر برخی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی به‌ویژه جنس و سطح تحصیلات قرار دارد؛ بااین‌حال، دامنه اختلاف میانگین‌ها حاکی از آن است که این متغیرها نقش زمینه‌ای دارند و عوامل ارزشی و فرهنگی، نقش تعیین‌کننده‌تری در تبیین نگرش به زندگی مجردی ایفا می‌کنند.

بررسی تحلیل رگرسیونی و تحلیل مسیر بر روی متغیر وابسته (نگرش به زندگی مجردی)

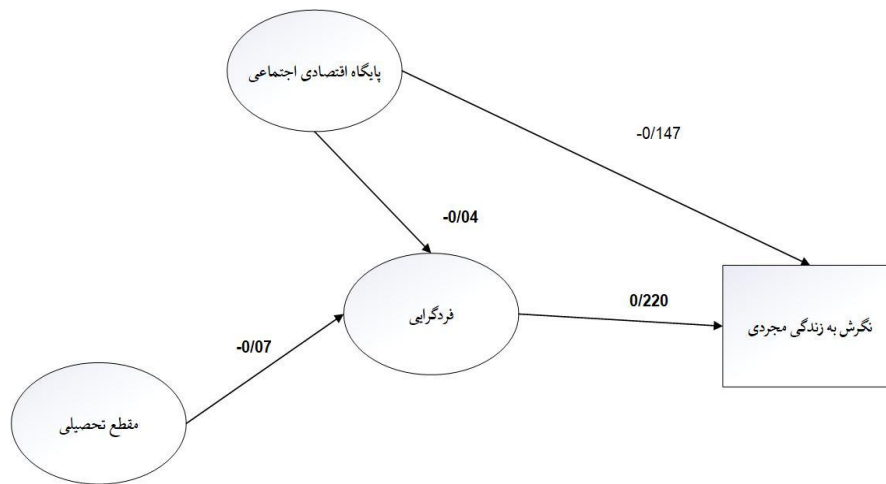
باتوجه به اینکه متغیرهای تحقیق در سطح فاصله‌ای و شبه فاصله‌ای بودند و فرضیات مربوط به پایگاه اقتصادی-اجتماعی، فردگرایی و مقطع تحصیلی در قالب رابطه‌ای نیز بودند و متغیر وابسته پژوهش از توزیع نرمال برخوردار بود، از این رو باتوجه به پیش فرض‌های فوق اقدام به گرفتن رگرسیون خطی چندگانه و تحلیل مسیر شد.

نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد که مدل رگرسیون چندمتغیره ارائه شده برای تبیین نگرش دانشجویان به زندگی مجردی از برازش کلی

جدول ۵. نتایج حاصل از آزمون رگرسیون چند متغیره بر روی متغیر وابسته (نگرش به زندگی مجردی)

Table 5. Results of the multivariate regression test on the dependent variable (attitude towards single life)

آماره‌ها	ضریب همبستگی	ضریب تبیین (R ²)	کمیت اف (F)	سطح معناداری	
	۰/۲۷۳	۰/۳۲۷	۸/۲۷۲	۰/۰۰۱	
متغیرهای مستقل	ضرایب رگرسیون استاندارد نشده	خطای استاندارد	ضریب رگرسیونی استاندارد شده	کمیت تی (T)	سطح معناداری
عرض از مبدا فردگرایی پایگاه اقتصادی اجتماعی مقطع تحصیلی (تعداد ترم در هر مقطع)	۵۹/۱۸۰	۳/۷۷۸	-	۱۵/۶۶۲	۰/۰۰۱
	۰/۴۳۰	۰/۰۹۳	۰/۲۲۰	۴/۶۰۱	۰/۰۰۱
	-۰/۳۴۱	۰/۱۱۲	-۰/۱۴۷	-۳/۰۴۵	۰/۰۰۲
	-۰/۶۵۱	۰/۶۴۵	-۰/۰۴۹	-۱/۰۰۹	۰/۳۱۴

شکل ۲. تحلیل مسیر تأثیر متغیرهای مستقل بر نگرش به زندگی مجردی.

Figure 2. Path analysis of the effect of independent variables on attitudes towards single life.

جدول ۶. میزان تأثیر مستقیم و غیرمستقیم و کل متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته نگرش به زندگی مجردی.

Table 6. The extent of the direct, indirect, and total effects of independent variables on the dependent variable: attitude toward single life.

متغیرهای مستقل	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کل
فردگرایی	۰/۲۲۰	-	۰/۲۲۰
پایگاه اقتصادی اجتماعی	-۰/۱۴۷	-۰/۰۱	-۰/۱۵۷
مقطع تحصیلی	-	-۰/۰۱	-۰/۰۱

دادن عوامل زمینه‌ای با انتخاب این سبک زندگی ایفا می‌کند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی پژوهش حاضر، واکاوی رابطه میان فردگرایی و نگرش به زندگی مجردی در میان دانشجویان دانشگاه خوارزمی می‌باشد. یافته‌های حاصل از آزمون‌های همبستگی، مقایسه‌ای و رگرسیونی نشان می‌دهد که نگرش دانشجویان به زندگی مجردی پدیده‌ای چندبعدی است که تحت تأثیر هم‌زمان متغیرهای فرهنگی-ارزشی (فردگرایی)، ساختاری-اقتصادی (پایگاه اقتصادی-اجتماعی) و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی خاص قرار دارد. این الگو به خوبی با مدل مفهومی تحقیق هم‌خوان است؛ مدلی که بر تعامل سه سطح ساختاری (نوسازی و گذار دوم جمعیتی)، ارزشی (فردگرایی و تغییر ارزش‌ها) و کنش فردی (بازاندیشی و انتخاب سبک زندگی) تأکید دارد.

فردگرایی و نگرش به زندگی مجردی (متغیر کانونی مدل): از الزام نهادی تا انتخاب بازاندیشانه

یافته‌ها نشان می‌دهد که بین فردگرایی و نگرش به زندگی مجردی رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد. این رابطه در تحلیل رگرسیونی نیز تأیید شده و فردگرایی با ضریب استاندارد شده $\beta = 0/220$ قوی‌ترین پیش‌بین نگرش به زندگی مجردی در مدل بوده است ($p < 0/001$). این یافته به‌طور کامل با پیشینه پژوهش داخلی (سراج‌زاده و رستمی،

نتایج مدل تحلیل مسیر نشان می‌دهد (شکل ۲) که نگرش دانشجویان به زندگی مجردی در درجه نخست تحت تأثیر مستقیم فردگرایی قرار دارد، به گونه‌ای که متغیر فردگرایی با ضریب استاندارد شده مثبت و معنادار ($\beta = 0/220$)، قوی‌ترین متغیر پیش‌بین نگرش به زندگی مجردی در مدل محسوب می‌شود (جدول ۶) و بیانگر آن است که با افزایش گرایش به ارزش‌های فردگرایانه، نگرش مثبت به زندگی مجردی تقویت می‌شود. در مقابل، پایگاه اقتصادی-اجتماعی دارای اثری مستقیم، منفی و معنادار بر نگرش به زندگی مجردی است ($\beta = -0/147$) که نشان می‌دهد دانشجویان متعلق به پایگاه‌های اقتصادی-اجتماعی بالاتر، نگرش محتاطانه‌تر و کم‌مثبت‌تری نسبت به این سبک زندگی دارند. افزون‌براین، پایگاه اقتصادی-اجتماعی اثر بسیار ضعیف و منفی بر فردگرایی دارد ($\beta = -0/04$) که حاکی از آن است که نقش این متغیر در شکل‌دهی به نگرش به زندگی مجردی عمدتاً مستقیم بوده و میانجی‌گری فردگرایی در این رابطه محدود است. همچنین، مقطع تحصیلی با ضریب استاندارد شده منفی و ضعیف ($\beta = -0/07$) بر فردگرایی اثر می‌گذارد و مسیر مستقیمی به نگرش به زندگی مجردی ندارد؛ امری که نشان می‌دهد تأثیر تحصیلات بیشتر ماهیتی زمینه‌ای و غیرمستقیم دارد. در مجموع، الگوی روابط مسیر تأیید می‌کند که نگرش به زندگی مجردی در میان دانشجویان بیش از آنکه متأثر از ویژگی‌های ساختاری یا آموزشی باشد، محصول فرآیند فردی شدن و تغییرات ارزشی است و فردگرایی نقش محوری در پیوند

مسیرهای ازپیش‌تعیین‌شده می‌کنند. در چنین شرایطی، سن دیگر شاخص تعیین‌کننده زمان ازدواج یا نگرش به مجردی نیست؛ بلکه انتخاب‌های فردی، سرمایه فرهنگی و ترجیحات ارزشی نقش محوری ایفا می‌کنند.

پایگاه اقتصادی-اجتماعی و نگرش به زندگی مجردی: منطق طبقاتی انتخاب

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که پایگاه اقتصادی-اجتماعی دانشجویان مورد بررسی با نگرش به زندگی مجردی رابطه‌ای معنادار و معکوس دارد. به این معنا که دانشجویانی با پایگاه اقتصادی-اجتماعی بالاتر، نگرش منفی‌تری نسبت به زندگی مجردی دارند. این یافته در نگاه نخست ممکن است خلاف انتظار به نظر برسد، اما با برخی مطالعات داخلی (یوسفی و کرمی ۱۳۹۷؛ احمدی و همکاران، ۱۳۹۵) هم‌خوان است که نشان می‌دهند در طبقات بالاتر، ازدواج همچنان به‌عنوان یک سرمایه اجتماعی و نماد تثبیت موقعیت طبقاتی اهمیت دارد. این نتیجه را می‌توان در چارچوب نظریه گذار دوم جمعیتی و نظریه نوسازی چنین تفسیر کرد که اگرچه ارزش‌های فردگرایانه در همه طبقات اجتماعی گسترش یافته‌اند، اما امکانات مادی همچنان نقش تعیین‌کننده‌ای در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی ایفا می‌کنند. در طبقات بالاتر، ازدواج می‌تواند همچنان کارکردی نمادین در تثبیت سرمایه اجتماعی و بازتولید موقعیت طبقاتی داشته باشد. در مقابل، برای دانشجویانی با پایگاه اقتصادی-اجتماعی پایین‌تر، زندگی مجردی می‌تواند به‌عنوان راهبردی عقلانی برای مدیریت ریسک‌های اقتصادی و تعویق تعهدات پرهزینه تلقی شود. این تفسیر با دیدگاه بک درباره «جامعه ریسک» هم‌خوان است که در آن کنشگران برای کاهش عدم قطعیت‌های اقتصادی، مسیرهای زیستی انعطاف‌پذیرتری را برمی‌گزینند.

جنس و نگرش به زندگی مجردی: نابرابری در آزادی انتخاب

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین جنس و نگرش به زندگی مجردی تفاوت معنادار وجود دارد، به‌طوری که میانگین نگرش مردان اندکی بالاتر از زنان است. این یافته با مطالعات داخلی (علیزاده و تقوی، ۱۳۹۹) و خارجی (Poortman & Liefbroer, 2010) هم‌راستا است و می‌توان آن را در چارچوب نظریه‌های جنسیت و فردی‌شدن تحلیل کرد. محدودیت‌های اجتماعی و هنجاری برای زنان در تجربه مجردی، می‌تواند سبب احتیاط بیشتر آنان در نگرش به این سبک زندگی شود، درحالی‌که مردان آزادی ساختاری بیشتری در این زمینه دارند. این تفاوت بازتاب نابرابری‌های ساختاری و هنجاری در تجربه مجردی است؛ به‌گونه‌ای که مردان آزادی بیشتری برای تجربه سبک‌های زندگی غیرسنتی دارند، درحالی‌که زنان همچنان با انتظارات اجتماعی و

۱۳۹۲؛ یوسفی و کرمی، ۱۳۹۷) و مطالعات خارجی (کیسلو، ۲۰۲۳) همسو است. براساس این نتایج، هرچه دانشجویان گرایش بیشتری به ارزش‌های فردگرایانه (استقلال، خودمختاری، اولویت اهداف شخصی و بازتعریف نقش‌های سنتی) داشته باشند، نگرش مثبت‌تری نسبت به زندگی مجردی به‌عنوان یک سبک زندگی مشروع و انتخابی پیدا می‌کنند. از منظر نظری، این یافته در چارچوب نظریه فردگرایی تریان‌دیس و نظریه تغییرات ارزشی اینگلهارت قابل تبیین است؛ به این معنا که در بستر ارزش‌های فرامادی و خودابرازگر، ازدواج دیگر الزام هویتی تلقی نمی‌شود و مجردی به‌مثابه بخشی از پروژه «خود بازاندیشانه» معنا می‌یابد. همچنین، این نتیجه با دیدگاه گیدنز و بک هم‌خوان است که انتخاب سبک زندگی را محصول بازاندیشی فردی در شرایط مدرنیته متأخر می‌دانند. همچنین این نتیجه به‌روشنی مؤید این فرض نظری است که در بستر تحولات ارزشی و فرهنگی، نگرش به مجردی بیش از آنکه متأثر از اجبارهای ساختاری باشد، حاصل بازتعریف فردی سبک زندگی است. در چارچوب نظریه فردگرایی تریان‌دیس، این یافته را می‌توان چنین تفسیر کرد که با تقویت فردگرایی افقی (تأکید بر استقلال، خودمختاری و برابری در روابط) و فردگرایی عمودی (توجه به موفقیت فردی و تحقق اهداف شخصی)، ازدواج جایگاه پیشین خود را به‌عنوان الزام هویتی از دست می‌دهد. دانشجویان فردگرا، مجردی را نه به‌مثابه کمبود یا تأخیر، بلکه به‌عنوان شیوه‌ای مشروع برای تحقق «خود مستقل» درک می‌کنند. از این منظر، نگرش مثبت به زندگی مجردی بازتاب عقلانیتی است که در آن انتخاب سبک زندگی بر پایه ترجیحات فردی و نه فشارهای هنجاری صورت می‌گیرد.

سن و نگرش به زندگی مجردی: بی‌اثری متغیر زیستی و گسست از الگوهای زیست‌سنی کلاسیک

براساس یافته‌های تحقیق حاضر، بین سن و نگرش به زندگی مجردی رابطه معناداری مشاهده نشد. این یافته نشان می‌دهد که در جامعه مورد مطالعه (دانشجویان دانشگاه خوارزمی)، عدم معناداری رابطه میان سن و نگرش به زندگی مجردی تابع منطق زیست‌سنی سنتی نیست و نگرش به زندگی مجردی بیش از آنکه تابع سن زیستی باشد، تحت تأثیر عوامل فرهنگی، ارزشی و ساختاری قرار دارد. این نتیجه با برخی مطالعات داخلی همسو است که نشان داده‌اند در میان دانشجویان، تفاوت‌های نگرشی بیشتر ریشه در سرمایه فرهنگی و الگوهای ارزشی دارد تا تفاوت‌های سنی (علیزاده و تقوی، ۱۳۹۹). از منظر نظری، این یافته با نظریه گذار دوم جمعیتی هم‌راستا است که بر فروپاشی توالی‌های استاندارد زندگی (تحصیل، ازدواج و فرزندآوری) تأکید دارد. از منظر نظریه فردی‌شدن اولریش بک، این نتیجه بیانگر آن است که افراد در مدرنیته متأخر، زندگی‌نامه‌های «خودساخته» را جایگزین

مدل مفهومی هم‌خوان است که بر اساس آن، در شرایط نوسازی و گذار دوم جمعیتی، انتخاب زندگی مجردی بیش از آنکه واکنشی به محدودیت‌های ساختاری باشد، نتیجه بازتعریف ارزشی و کنش بازاندیشانه فرد است. به بیان دیگر، فردگرایی مکانیزم واسطی است که تحولات کلان اجتماعی را به نگرش‌های فردی پیوند می‌زند. در سطح ساختاری، پایگاه اقتصادی-اجتماعی دارای اثری مستقیم، منفی و معنادار بر نگرش به زندگی مجردی است ($\beta = -0.147$). این یافته در چارچوب مدل مفهومی نشان می‌دهد که اگرچه فرآیند فردی‌شدن در همه طبقات اجتماعی نفوذ کرده است، اما منابع اقتصادی بالاتر امکان تحقق سریع‌تر الگوی ازدواج مطلوب و مطابق با هنجارهای طبقاتی را فراهم می‌کند. بنابراین، در این گروه‌ها مجردی کمتر به‌عنوان یک سبک زندگی مطلوب و بیشتر به‌عنوان وضعیتی موقتی تلقی می‌شود. این نتیجه با تلفیق نظریه گذار دوم جمعیتی و دیدگاه‌های بک و باومن قابل تبیین است؛ به این معنا که فردی‌شدن به صورت نابرابر و طبقاتی تجربه می‌شود. از سوی دیگر، مقطع تحصیلی در مدل رگرسیونی اثر مستقیم و معناداری بر نگرش به زندگی مجردی ندارد که این امر مؤید فرض مدل مفهومی مبنی بر نقش غیرمستقیم و زمینه‌ای تحصیلات است. بر اساس مدل، تحصیلات از طریق افزایش مواجهه با سبک‌های زندگی متنوع، گسترش عقلانیت انتقادی و تقویت ارزش‌های خودمختارانه، بر نگرش به مجردی اثر می‌گذارد، اما این تأثیر عمدتاً از مسیر فردگرایی اعمال می‌شود نه به‌صورت مستقیم. بنابراین، حذف اثر مستقیم مقطع تحصیلی در حضور فردگرایی، نشانه‌ای از میانجی‌گری ارزشی در مدل مفهومی است.

نتایج تحقیق در چارچوب نظریه تغییرات ارزشی اینگلهارت نیز به‌عنوان زمینه‌های فرهنگی نگرش به مجردی قابل تفسیر است. افزایش فردگرایی در میان دانشجویان را می‌توان نشانه‌ای از گذار از ارزش‌های مادی و جمع‌گرایانه به ارزش‌های فرامادی و خودابرازگر دانست. هم‌زمان، نظریه نوسازی توضیح می‌دهد که چگونه گسترش آموزش عالی، شهرنشینی و مواجهه با سبک‌های زندگی متنوع، زمینه تضعیف الگوهای سنتی خانواده را فراهم می‌کند. دانشجویان، به‌عنوان یکی از پیشگامان نوسازی فرهنگی، بیش از سایر گروه‌ها در معرض ارزش‌های مدرن قرار دارند و از این رو، نگرش آنان به زندگی مجردی بازتاب شرایط ساختاری گسترده‌تری است که ازدواج را از یک ضرورت اجتماعی به انتخابی مشروط و زمان‌مند تبدیل کرده است.

در مجموع، تحلیل مبتنی بر مدل مفهومی نشان می‌دهد که نگرش دانشجویان به زندگی مجردی را باید در چارچوب گذار از الزامات نهادی به انتخاب‌های بازاندیشانه فهم کرد؛ گذاری که در آن فردگرایی نقش کانونی دارد و متغیرهای ساختاری و آموزشی در تعامل با آن معنا می‌یابند. این الگو تایید می‌کند که زندگی مجردی در میان دانشجویان

محدودیت‌های هنجاری بیشتری مواجه‌اند. گیدنز نشان می‌دهد که روابط صمیمی در مدرنیته متأخر بر پایه رضایت متقابل و انتخاب آگاهانه شکل می‌گیرند؛ باین‌حال، دسترسی به این «روابط ناب» برای همه افراد یکسان نیست. زنان، به دلیل فشارهای فرهنگی و جنسیتی، ممکن است نگرش محتاطانه‌تری نسبت به زندگی مجردی داشته باشند، حتی اگر در عمل به آن گرایش داشته باشند.

مقطع تحصیلی و نگرش به زندگی مجردی: اثر غیرمستقیم آموزش عالی

بر اساس آزمون F بین مقطع تحصیلی و نگرش به زندگی مجردی تفاوت معنادار مشاهده شد. هرچند در مدل رگرسیونی، مقطع تحصیلی اثر معناداری نداشته است. این امر نشان می‌دهد که تأثیر مقطع تحصیلی احتمالاً غیرمستقیم و از طریق متغیرهایی مانند فردگرایی و ارزش‌های فرهنگی اعمال می‌شود. این نتیجه با مدل مفهومی تحقیق هم‌خوان است که مقطع تحصیلی را متغیر زمینه‌ای و نه پیش‌بین مستقیم نگرش به مجردی در نظر گرفته بود. این یافته نشان می‌دهد که تحصیلات عالی نقش خود را نه به‌صورت مستقیم، بلکه از طریق متغیرهای میانجی مانند فردگرایی می‌کند. افزایش تحصیلات، از طریق گسترش عقلانیت و مواجهه با سبک‌های زندگی متنوع، زمینه تقویت نگرش انتخابی به مجردی را فراهم می‌کند. در چارچوب نظریه نوسازی و تغییرات ارزشی، آموزش عالی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تحول فرهنگی، ظرفیت نقد هنجارهای سنتی و پذیرش سبک‌های زندگی متنوع را افزایش می‌دهد. بنابراین، اثر تحصیلات را باید در پیوند با سایر متغیرهای فرهنگی و ارزشی تحلیل کرد، نه به‌عنوان عاملی مستقل.

بر اساس مدل مفهومی پژوهش، نتایج رگرسیون چندمتغیره را می‌توان چنین تفسیر کرد: بر اساس مدل مفهومی تحقیق، نگرش به زندگی مجردی حاصل برهم‌کنش سه سطح تحلیلی است: ۱- سطح ساختاری-اقتصادی (پایگاه اقتصادی-اجتماعی)، ۲- سطح فرهنگی-ارزشی (فردگرایی) و ۳- سطح زمینه‌ای آموزشی (مقطع تحصیلی).

نتایج رگرسیون چندمتغیره نشان می‌دهد که این مدل به‌طور کلی از اعتبار تجربی برخوردار است؛ زیرا آزمون کلی مدل معنادار بوده و متغیرهای وارد شده توانسته‌اند بخش معناداری از واریانس نگرش به زندگی مجردی را تبیین کنند. این امر نشان می‌دهد که نگرش به مجردی پدیده‌ای تک‌عاملی نیست، بلکه در چارچوب ساختارهای کلان و تحولات ارزشی قابل فهم است. در این چارچوب، فردگرایی نقش متغیر محوری و هسته‌ای مدل را ایفا می‌کند. اثر مثبت و معنادار فردگرایی بر نگرش به زندگی مجردی ($\beta = 0.220$) نشان می‌دهد که متغیرهای ساختاری و آموزشی تنها زمانی معنا پیدا می‌کنند که از فیلتر ارزش‌های فردگرایانه عبور کنند. این یافته دقیقاً با مفروض اصلی

انتقادی و بازاندیشی در ارزش‌ها و نگرش‌های رایج در میان نسل جوان فراهم آورد. در شرایطی که بسیاری از دانشجویان با تجربه فشارهای خانوادگی و اجتماعی در خصوص ازدواج و سبک زندگی مواجه‌اند، نهادهای آموزشی از جمله دانشگاه‌ها می‌توانند نقش مهمی در آگاهی‌بخشی و توانمندسازی ایفا کنند. طراحی دوره‌های آموزشی در زمینه مهارت‌های زندگی، خودشناسی، آشنایی با دگرگونی‌های فرهنگی، مدیریت روابط بین‌فردی و آموزش تفکر انتقادی، بستر مناسبی برای تصمیم‌گیری‌های واقع‌بینانه‌تر درباره سبک زندگی فراهم می‌سازد. همچنین توجه به گفت‌وگوی فرهنگی میان اساتید، دانشجویان و خانواده‌ها می‌تواند به کاهش شکاف ارزش‌ها در نسل‌ها کمک نماید.

منابع

- احمدی، محمد؛ رضایی، حسین؛ شمس، نرگس (۱۳۹۵). «سبک زندگی، فردگرایی و نگرش به خانواده در میان جوانان شهری». *فصلنامه مطالعات اجتماعی ایران*، ۹(۲): ۷۳-۹۸.
- اصغری، مریم و پارسامهر، زهرا (۱۳۹۹). «رابطه فردگرایی و عرفی‌شدن در میان دانشجویان». *فصلنامه جامعه‌شناسی فرهنگی*، ۱۱(۳): ۵۵-۷۸.
- تاج‌بخش، غلامرضا و محمدی، حانیه (۱۳۹۹). واکاوی دلایل گرایش جوانان به زندگی مجردی و رویگردانی از ازدواج. *فصلنامه جمعیت*، ۲۷(۱۱۱-۱۱۲): ۱۱۳-۱۳۳. <http://journal.ncr.ir/article-1-620-fa.html>
- حقیقتیان، محمد و مهدی، دارابی (۱۳۹۴). «تبیین تغییرات ارزشی نسل‌ها با تأکید بر نظریه اینگلهارت». *فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، ۱۰(۳): ۵۹-۸۰.
- سراج‌زاده، سیدحسین و رستمی، فاطمه (۱۳۹۲). «فردگرایی و دگرگونی سبک‌های زندگی جوانان ایران». *فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران*، ۶(۱): ۱-۲۶.
- سرای، حسن و اوجاقلو، سجاد (۱۳۹۲). مطالعه نسلی تغییر ارزش ازدواج در ایران، مطالعه موردی: زنان شهر زنجان. *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۵(۴): ۱۹-۴۱. <https://doi.org/10.22059/jisr.2014.53139>
- علیزاده، سارا و تقوی، محمد (۱۳۹۹). «نگرش به مجرد و ازدواج در میان جوانان تحصیل‌کرده». *فصلنامه مطالعات جوانان*، ۶(۴): ۱۲۴-۹۹.
- مرکز آمار ایران (۱۴۰۰). گزارش شاخص‌های ازدواج و طلاق در ایران. تهران: مرکز آمار ایران.
- مرکز آمار ایران (۱۴۰۲). سالنامه آماری کشوری. تهران: مرکز آمار ایران.
- یوسفی، محمد و کرمی، حمید (۱۳۹۷). «فردگرایی و نگرش به نقش‌های خانوادگی در میان دانشجویان». *پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر*، ۵(۳): ۹۱-۱۱۵.
- Adamczyk, K. (2017). Voluntary and involuntary singlehood and young adults' mental health: an investigation of mediating role of romantic loneliness. *Current Psychology*, 36(4): 888-904. <https://doi.org/10.1007/s12144-016-9478-3>
- Apostolou, M., Jiaqing, O., Esposito, G. (2020). "singles' reasons for being single: empirical evidence from an evolutionary perspective". *Frontiers in psychology*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00746>
- Arnett, J.J. (2000). Emerging adulthood: a theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5): 469-480. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0003-066X.55.5.469>
- Bauman, Z. (2003). *Liquid love: on the frailty of human bonds*. cambridge: Polity Press.
- Beck, U. (2002). *The cosmopolitan society and its enemies. Theory*,
- نه صرفاً پیامد فشارهای اقتصادی یا تأخیر تحصیلی، بلکه بازتابی از تغییرات عمیق ارزشی و فردی‌شدن سبک‌های زندگی در جامعه معاصر ایران است. همچنین نتایج تحلیل‌های آماری نشان می‌دهد که فردگرایی مهم‌ترین و معنادارترین عامل تبیین‌کننده نگرش دانشجویان به زندگی مجردی است و نقش متغیرهای جمعیت‌شناختی و ساختاری در مرتبه بعدی قرار می‌گیرد. این یافته‌ها به‌طور کامل با مدل مفهومی تلفیقی پژوهش و نظریه‌های گیدنز، بک، باومن، اینگلهارت، ترباندیس و گذار دوم جمعیتی سازگار است و نشان می‌دهد که زندگی مجردی در میان دانشجویان بیش از آنکه یک وضعیت گذرا یا تحمیلی باشد، انتخابی آگاهانه، بازاندیشانه و مبتنی بر ارزش‌های فردگرایانه است.
- بر پایه یافته‌های به‌دست‌آمده از این پژوهش، مجموعه‌ای از پیشنهادها، پژوهشی، کاربردی و آموزشی ارائه می‌گردد که می‌تواند راهگشای پژوهشگران، سیاست‌گذاران فرهنگی و نهادهای آموزشی در مواجهه با تحولات ارزشی نسل جوان باشد.
- باتوجه به رشد گرایش به سبک‌های زندگی جدید در میان جوانان، به‌ویژه زندگی مجردی، تدوین سیاست‌های فرهنگی با رویکردی چندلایه و واقع‌بینانه ضروری به نظر می‌رسد. سیاست‌گذاران فرهنگی می‌بایست در عین حمایت از نهاد خانواده، با به رسمیت شناختن تحولات ارزشی نسل جدید، زمینه‌های شکل‌گیری سبک زندگی متعادل، مسئولانه و مبتنی بر تعاملات اجتماعی پایدار را فراهم سازند. همچنین، حمایت‌های ساختاری در حوزه اشتغال، مسکن، بهداشت روان و آموزش مهارت‌های زندگی می‌تواند در تقویت انتخاب‌های آگاهانه و کاهش فشارهای اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر تصمیم‌گیری‌های فردی نقش ایفا نماید. با در نظر گرفتن افزایش سن ازدواج، رشد نرخ مجرد قطعی و گسترش سبک‌های زندگی غیرسنتی در ایران، تدوین سیاست‌های فرهنگی منعطف، واقع‌بینانه و مبتنی بر گفت‌وگوی بین نسلی، امری ضروری است. برنامه‌ریزان فرهنگی می‌بایست ضمن حفظ نهاد خانواده به‌عنوان ارزش بنیادین، با شناخت نیازها و نگرش‌های نسل جدید، فضاهایی برای سبک زندگی سالم، مستقل و درعین‌حال اجتماعی فراهم کنند. حمایت ساختاری از جوانان در زمینه اشتغال، مسکن، اوقات فراغت، سلامت روان و روابط اجتماعی معنادار می‌تواند در کاهش فشارهای روانی و اقتصادی و افزایش انتخاب‌های مسئولانه مؤثر باشد.
- از منظر نهادهای دانشگاهی، طراحی و اجرای کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی با محوریت مهارت‌های بین‌فردی، خودشناسی، مدیریت تعارض و آگاهی از تحولات فرهنگی می‌تواند به ارتقاء سطح درک دانشجویان از انتخاب‌های سبک زندگی و پیامدهای آن منجر شود. همچنین، پرداختن به موضوع فردگرایی در قالب برنامه‌های درسی یا فعالیت‌های فرهنگی-دانشجویی، می‌تواند بستری برای گفت‌وگوی

- Culture & Society*, 19(1-2): 17-44.
<https://doi.org/10.1177/026327640201900101>
- Beckmeyer, J.J., & Jamison, B. (2024). Contextualizing singlehood among young adults: exploring the meanings and perceived reasons for being single. *Family Relations*, 73(3): 1607-1624.
<https://doi.org/10.1111/fare.12975>
- Cherlin, A.J. (2004). The deinstitutionalization of american marriage. *Journal of Marriage and Family*, 66(4): 848-861.
<https://doi.org/10.1111/j.0022-2445.2004.00058.x>
- DePaulo, B.M. (2006). Singled out: how singles are stereotyped, stigmatized, and ignored, and still live happily ever after. St. Martin's Press.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2006.00446.x>
- Giddens, A. (1992). The transformation of intimacy: sexuality, love and eroticism in modern societies. Stanford University Press.
- Goode, W.J. (1963). *World revolution and family patterns*. the free press of glencoe.
- Inglehart, R.F. (2000). globalization and postmodern values. *The Washington Quarterly*, 23(1): 215-228.
<https://doi.org/10.1162/016366000560665>
- Inglehart, R.F., & Baker, W.E. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65(1): 19-51. <https://doi.org/10.2307/2657288>
- Inglehart, R.F., & Welzel, C. (2005). Modernization, cultural change, and democracy: the human development sequence. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511790881>
- Kagitcibasi, C. (2007). Family self and human development across cultures: theory and applications. Lawrence Erlbaum Associates.
- Kislev, E. (2023). "The social acceptance of singlehood: a comparative study of singlehood in the u.s. and israel". *Journal of Comparative Family Studies*, 50(1): 1-20.
<https://doi.org/10.1525/9780520971004>
- Lesthaeghe, R. (2010). The unfolding story of the Second Demographic Transition. *Population and Development Review*, 36(2): 211-251.
<https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2010.00328.x>
- Lesthaeghe, R., & van de Kaa, D.J. (1986). Two demographic transitions? in d. j. van de kaa & r. lesthaeghe (eds.), *population: growth and decline* (pp. 9-24). Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Poortman, A.R., & Liefbroer, A.C. (2010). Singles' relational attitudes in a time of individualization. *Social Science Research*, 39(6): 938-949. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2010.03.012>
- Triandis, H.C. (1995). Individualism and collectivism. Westview Press.